

Валентина ОЛІЙНИЧУК

ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ

Залежно від виду кредитора можна виділити такі форми кредиту: державний, банківський, комерційний, іноземний. Найпоширенішим є банківський кредит.

За термінами користування банківські кредити бувають: короткотермінові – до 1 року; середньотермінові – до 3 років; довготермінові – понад 3 роки.

Порівняно з країнами з розвинутою економікою, терміни кредитування в Україні значно звужені. Коротко- та середньотермінові кредити, як правило, можуть отримуватися для покриття поточних витрат виробництва та обігу, незабезпечених надходженнями коштів у відповідному періоді, а середньо- та довготермінові – для покриття витрат інвестиційного характеру.

За забезпеченням кредити є: а) забезпечені заставою – майном, майновими правами, цінними паперами тощо; б) гарантовані (банками, фінансами чи майном третьої особи). Для більшої надійності забезпечення кредиту може укладатися тристороння угода: банк – гарант (поручитель, страхова організація) – позичальник; в) з іншим забезпеченням (поручительство, свідоцтво страхової організації); г) незабезпечені матеріально, або бланкові. Забезпечуються іміджем позичальника.

За ступенем ризику виділяються стандартні кредити та кредити з підвищеним ризиком.

За методами надання виділяються такі різновиди кредитів: видача у разовому порядку; відповідно до відкритої кредитної лінії; гарантійні (із заздалегідь обумовленою датою надання, за потребою, зі стягненням комісії за зобов'язання); за видом кредитного рахунку.

Банківське кредитування здійснюється із застосуванням таких позичкових рахунків: простого кредитного, спеціального кредитного та контокорентного.

1. Простий позичковий рахунок є найпоширенішою формою банківського термінового кредитування. Кожна видача і погашення кредиту оформляється відповідними документами клієнта або банку (платіжне доручення, розпорядження кредитного відділу банку операційному відділу тощо). На ньому може бути тільки активне (дебетове) сальдо.

2. Спеціальний позичковий рахунок застосовується банком в окремих випадках, наприклад при кредитуванні позичальника під заставу цінних паперів. Він є формою обліку позичок “до запитання”.

3. Контокорентний рахунок (поточний рахунок з овердрафтом) – це активно-пасивний рахунок, на якому обліковуються усі операції банку з клієнтом. На ньому щоденно відображаються усі платежі клієнта і надходження на його адресу коштів. Він використовується тільки для фінансування поточного виробництва та обігу і не спрямовується на фінансування інвестицій.

Погашення кредитів може відбуватись різними способами: водночас; з відтермінуванням платежу; достроково (за вимогою кредитора або заявою позичальника); з регресією платежів; після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу).

Розрізняється кредит і за метою надання. За цією ознакою виділяють кредит для задоволення виробничих потреб і споживчий, який допомагає задоволенню потреб в особистому споживанні.

Кредит для задоволення потреб виробничого характеру надається юридичним особам для здійснення процесу виробництва. Він може мати й ряд інших особливостей, пов'язаних

з терміном та методами надання і повернення тощо. Зокрема можна виділити такі різновиди кредитів виробничого характеру, як інвестиційний і поточний. Останній видається для покриття тимчасової нестачі грошових засобів для здійснення розрахунків або придбання матеріально-технічних засобів.

Споживчий кредит відображає відносини між кредиторами і позичальниками з приводу кредитування кінцевого споживання. Це засіб забезпечення споживчого попиту населення з метою прискорення одержання матеріальних благ без нагромадження коштів. З іншого боку – це засіб підвищення поточного платоспроможного попиту, життєвого рівня населення і прискорення реалізації товарних запасів. Споживчий кредит регулюється з боку держави ретельніше порівняно з іншими формами кредиту. Регулювання охоплює процентні ставки, термін, доступність кредиту. Між банком і фізичною особою може бути посередник – підприємство, в тому числі торгове, але суть відносин від цього не змінюється.

За предметом кредитної угоди виділяється грошовий, або фінансовий, товарний і змішані види кредитів. Банківський кредит має, як правило, грошовий характер. Різновидом його є вексельний або фінансовий, який оформляється за допомогою векселів.

Товарний характер має така форма, як комерційний або державний кредит. При цій формі вартість товару і сам товар можуть передаватися як у тимчасове користування, так і у повне розпорядження позичальника. Повернення ж залежить від узгоджених умов між кредитором і позичальником.

Серед змішаних виділяють лізинговий кредит, пов'язаний з орендою засобів виробництва, факторинговий – як переуступка кредитувачому банку контрактів, платіжних документів і векселів з метою дострокового одержання грошових коштів та компенсаційний кредит. В останньому випадку кредит видається у грошовій формі, а повертається у товарній за узгодженою заздалегідь ціною.

Такий же змішаний характер мають й іноземні кредити. Вони видаються у валюті країни реєстрації банку з використанням у цій же країні для закупівлі товарів, але повертаються, як правило, у формі відповідної валюти або на компенсаційній основі.

Консорціумний кредит може надаватися позичальнику банківським консорціумом такими способами: акумулюванням кредитних ресурсів у визначеному банку з подальшим наданням кредитів суб'єктам господарської діяльності; гарантуванням загальної суми кредиту провідним банком або групою банків. Кредитування здійснюється залежно від потреби в кредиті; зміною гарантованих банками-учасниками квот кредитних ресурсів за рахунок залучення інших банків для участі в консорціумній операції.

Банківські кредити надаються суб'єктам господарської діяльності у безготівковій формі через сплату платіжних документів з відповідного кредитного рахунку як у національній, так і в іноземній валюті або шляхом перерахування на розрахунковий рахунок позичальника, а також у готівковій формі для розрахунків зі здавачами сільськогосподарської продукції.

Розмір відсоткових ставок та порядок їх сплати встановлюються банком і визначаються у кредитному договорі залежно від кредитного ризику, наданого забезпечення, попиту і пропозицій, які склалися на кредитному ринку, терміну користування кредитом, облікової ставки та інших факторів. У разі зміни облікової ставки умови договору можуть переглядатися і змінюватися тільки на підставі взаємної згоди кредитора та позичальника.

Існують загальні правила визначення вартості кредиту. Вони зводяться до того, що основним видом плати за користування банківським кредитом є процентна ставка. Рівень її залежить від таких факторів: ціни сформованих ресурсів, яка визначає величину базової ставки; рівня інфляції; терміну кредиту; облікової ставки НБУ; рівня ризику неповернення кредитів; розміру позички; попиту на банківські позички; якості застави; змісту заходів, що кредитуються; витрат на оформлення кредиту та контроль за його цільовим використанням;

ставки банку-конкурента; характеру відносин між банком і клієнтом; норми прибутку від інших активних операцій і середньої норми прибутку.

Базовою процентною ставкою за кредитами комерційних банків є вартість кредитних ресурсів, що залучаються комерційним банком, або облікова ставка центрального банку, за якою останній здійснює рефінансування банків. Базова процентна ставка може бути вищою або нижчою від облікової ставки. Якщо комерційний банк має дешеві ресурси (порівняно з обліковою ставкою), то він має право встановлювати проценти за своїми позичками, що нижчі від облікової ставки.

Поряд з процентом, банки можуть встановлювати комісійні ставки, що застосовуються як додатковий елемент ціни банківського кредитування. Комісія встановлюється, як правило, у тих випадках, коли в процесі кредитування банк виконує додаткову роботу, пов'язану з оформленням позички і контролем або наглядом за здійсненням проекту, що кредитується. Комісія може сплачуватися окремо або додаватися до процента.

Кредитний договір – це угода, що укладається між кредитором і позичальником та регламентує взаємовідносини сторін. Він укладається тільки в письмовій формі за встановленим взірцем. Договір визначає умови та форму надання кредиту (грошова, товарна), форму повернення, умови повернення, розмір процентної ставки, графік сплати та ін.

Для укладення кредитного договору необхідно подати до банку такі документи: заяву на видачу позички; баланс підприємства на перший день останнього місяця та останню квартальну дату; декларацію про доходи та видатки; графік надходжень грошей і здійснення платежів; ТЕО, бізнес-план чи копії договорів (контрактів) на підтвердження кредитної угоди; інформацію про кредити, одержані в інших банках; копії установчих документів і картку із взірцями підписів для необслуговуючих банків; документи про забезпечення позички; графік погашення боргу.

Література

1. Поручник А. М., Антонюк Л. Л. *Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні*. – Тернопіль, 1999. – 360 с.
2. Щекин Г. В. *Управление бизнесом: экспресс-курс для деловых людей*. – К., 1994. – 104 с.
3. Мельник А. Ф. *Державне регулювання економіки перехідного періоду: світовий досвід і проблеми України*. – Тернопіль, 1995. – 179 с.
4. А. Ф. Мельник, А. М. Мовчан, Т. Є. Полякова, Т. М. Попович. (За ред. А. Ф. Мельник). *Практикум з прогнозування і ДРЕ і соціального розвитку*. – К., 1995. – 256 с.